

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”

CLUJ-NAPOCA

FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE

ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOSOFIE

Războiul just între teorie și practică

Este războiul just cu adevărat just?

Conducător de doctorat:

Prof. Dr. Copoeru Ion

Student-doctorand:

Alkhattab Reem

Cuprins

Introducere	4
1. Ce este războiul just?	12
1.1. Definiția termenului „războiul just”	12
1.1.1. Conceptul:	18
1.1.2. Războiul just și relația sa cu etica:	23
1.2. Urmărirea rădăcinilor conceptului de război just: o privire de ansamblu istorică ...	29
1.2.1. Fundamentele filosofice ale teoriei războiului just:.....	31
1.2.2. Fundamentele juridice ale teoriei războiului just în contextul internațional .	65
2. Războiul just ca teorie.....	78
2.1. Obiectivele războiului just	78
2.1.1. Obiective etice:.....	78
2.1.2. Obiective umanitare și sociale:	80
2.1.3. Obiective critice:	84
2.2. Războaiele juste și nejuste	90
2.2.1. Războaie nejuste:.....	90
2.2.2. Războaie juste:.....	97
3. Principiile justiției în inițierea războiului	116
3.1. Cauza justă sau motivul just.....	119
3.2. Autoritatea legitimă	122
3.3. Intenția corectă	125
3.4. Probabilitatea succesului.....	127
3.5. Ultima soluție	130
3.6. Proportionalitatea	133
4. Principiile justiției în desfășurarea războiului	141
4.1. Principiul egalității morale a combatanților	144
4.2. Principiul distincției în teoria războiului just	152
4.3. Principiul dublului efect	162
4.4. Principiul necesității	170
5. Principiile justiției în urma războiului.....	174
5.1. Reglementarea și reconcilierea	181
5.2. Reparațiile și compensațiile.....	188
5.3. Responsabilitate și pedeapsă.....	194
5.4. Principiile umanitare și etice ale justiției postbelice	200
6. Impactul umanitar al războiului și provocările fazei post-conflict.....	210

6.1. Costul războiului asupra civililor nevinovați	211
6.1.1. Ucidere și distrugere:	211
6.1.2. Azil și migrație:	225
6.2. Femeile și războaiele: între suferință și lupta pentru supraviețuire	236
6.2.1. Situația generală a femeilor în timpul conflictelor armate:.....	238
6.2.2. Violența împotriva femeilor în timpul conflictelor armate:	243
6.3. Copiii și războaiele: de la inocență la suferință ca victime ale războiului	250
6.3.1. Impactul conflictelor armate asupra copiilor:.....	253
6.3.2. Copiii soldați:	259
Concluzii	268
Bibliografie.....	278

Cuvinte-cheie: Teoria Războiului Just, Jus ad Bellum, Jus in Bello, Jus post Bellum, Etica Războiului, Intervenție Umanitară, Conflict Armat, Causă Justă, Proportionalitate, Autoritate Legitima, Intenție Dreaptă, Ultima Soluție, Principiul Distincției, Efect Dublu, Reconciliere, Reparații, Drept Internațional Umanitar, Drepturile Omului, Protecția Civililor, Femeile în Conflicte Armate, Copiii în Conflicte Armate, Traumatism Psihologic, Pace Justă.

Această lucrare de disertație examinează unul dintre cele mai durabile, complexe și încărcate moral concepte din istoria gândirii umane—conceptul de Război Just. Ea abordează subiectul dintr-o perspectivă dublă, care implică simultan cadrul teoretic și filosofic al Teoriei Războiului Just și realitățile dureroase, trăite, pe care conflictele armate le generează în societățile umane. Întrebarea centrală care conduce această cercetare este atât simplă în formulare, cât și profund provocatoare în implicații: Este cu adevărat just războiul considerat just? Această întrebare nu reprezintă doar un exercițiu academic de filosofie politică sau teorie juridică; mai degrabă, este o imperativă morală care derivă din realitatea unei lumi în care războaiele continuă să fie purtate, justificate și raționalizate în numele justiției, al drepturilor și al valorilor umane—lăsând în urmă distrugere, suferință și traume pe care niciun cadru etic nu le poate explica sau repara în totalitate.

De-a lungul istoriei, războiul a fost o parte inseparabilă a existenței umane. În fiecare etapă a istoriei consemnate, întâlnim un război sau o serie de războaie, deoarece societățile umane au experimentat în mod repetat conflicte, intervenții militare și cicluri de violență care par să reziste rezolvării. Această realitate persistentă ridică întrebări etice și filosofice profunde privind justiția, legitimitatea și suferința umană. În cadrul acestei realități pline de război, conceptul de război just a apărut ca o încercare de a reconcilia realitatea dură a războiului cu imperativele morale și umanitare. Acesta reprezintă un efort de a stabili un set de condiții care să justifice etic anumite tipuri de războaie, precum și un set de principii care să guverneze comportamentul în timpul războiului și după încheierea acestuia. În consecință, Teoria Războiului Just constituie un cadru filosofic și etic care urmărește să restricționeze utilizarea forței armate la cazuri specifice și să reglementeze conflictele armate în conformitate cu principiile justiției și umanității. Ea urmărește, de exemplu, să reconcilieze dreptul la autoapărare cu păstrarea valorilor morale și a constrângerilor legale și să asigure că, chiar și atunci când violența este considerată necesară, aceasta este exercitată în limite care respectă demnitatea umană și minimizează daunele inutile.

În ciuda clarității aparentă a principiilor teoretice ale Teoriei Războiului Just, apar provocări semnificative atunci când aceste principii sunt aplicate în practică. Aceste provocări includ determinarea a ceea ce constituie o cauză legitimă pentru război și asigurarea seriozității și sincerității acesteia; identificarea autorităților legitime și verificarea faptului că intențiile lor sunt cu adevărat orientate spre justiție și nu spre câștig politic sau interes personal; evaluarea proporționalității și a naturii daunelor

provocate de operațiunile militare; și extinderea considerațiilor etice la faza post-conflict, inclusiv eforturile de reconstrucție, acordarea de reparații victimelor și realizarea unei păci autentice și durabile. Teoria, oricât de atent construită, nu poate scăpa de tensiunea fundamentală dintre aspirațiile sale nobile și realitățile brutale ale conflictelor armate.

Problema centrală abordată în această cercetare se referă la măsura în care Teoria Războiului Just este capabilă să reconcilieze principiile sale teoretice și constrângerile etice și juridice, pe de o parte, cu realitățile practice ale războiului — inclusiv distrugerea și suferința umană pe care le provoacă — pe de altă parte. Întrebarea fundamentală care străbate întreaga lucrare rămâne, prin urmare: Este cu adevărat just războiul considerat just? În plus față de această întrebare centrală, mai multe întrebări secundare sunt formulate și examinate pe parcursul disertației. Poate fi justiția cu adevărat realizată prin mijloace care implică în mod inerent violență și distrugere, sau conceptul de război just este doar un construct teoretic care se prăbușește atunci când este confruntat cu realitatea practică? În ce măsură Teoria Războiului Just poate funcționa ca un cadru cuprinzător și realist, capabil să lege teoria de practică, respectând totodată cerințele justiției, eticii și dreptului? Ce provocări umanitare, sociale și juridice apar la fiecare etapă a războiului, în special în ceea ce privește protecția civililor și garantarea drepturilor omului pentru cele mai vulnerabile grupuri, cum ar fi femeile și copiii? În cele din urmă, poate exista cu adevărat un război just, sau justiția în război este doar o iluzie modelată de necesitatea politică și de interesele strategice?

Cercetarea pornește de la o ipoteză centrală care susține întreaga sa structură analitică și critică: deși Teoria Războiului Just constituie o încercare semnificativă și istoric importantă de a impune constrângeri morale și juridice asupra utilizării forței armate și, deși a contribuit în mod substanțial la dezvoltarea dreptului internațional umanitar și la reglementarea etică a conduitelor militare, aceasta rămâne inerent și structural limitată în aplicarea sa practică. Un război poate îndeplini condițiile justiției politice sau juridice — cauză justă, autoritate legitimă, intenție dreaptă și un obiectiv moral declarat — rămânând totuși profund nedrept la nivel uman, psihologic și social. Experiența trăită a celor asupra cărora războiul este impus nu poate fi reconciliată cu limbajul teoretic al cauzei juste și al proporționalității. Un război purtat pentru o cauză justă rămâne brutal, iar nicio structură etică nu poate explica unui copil speriat, unei femei violate sau unui civil nevinovat redus la moloz și durere că ceea ce au îndurat are vreo legătură semnificativă cu justiția. În acest sens, conceptul de război just

funcționează ca un ideal etic care se ciocnește frecvent cu realitățile dure ale conflictelor armate.

Studiul își propune să atingă un număr de obiective interconectate care, împreună, constituie scopul său analitic și critic general. Acestea includ analiza rădăcinilor filosofice și juridice ale Teoriei Războiului Just; discutarea principiilor etice, juridice și umanitare pe care se bazează teoria la fiecare dintre cele trei etape ale războiului — înainte de inițierea sa, pe parcursul desfășurării și după încheierea acestuia; evaluarea realităților trăite de oamenii și societățile care au experimentat conflicte armate sau orice utilizare a forței armate, cu o atenție deosebită acordată grupurilor cele mai vulnerabile; și documentarea consecințelor negative ale războaielor, inclusiv distrugerea fizică, pierderea de vieți omenești, deplasările forțate, devastarea psihologică și profunda dezintegrare socială și morală pe care conflictele armate o lasă în urmă. Aceste obiective urmăresc colectiv să contribuie atât la dezbaterile academice, cât și la cele umanitare, prin evidențierea provocărilor etice și umanitare asociate aplicării Teoriei Războiului Just în practică și prin scoaterea în lumină a condițiilor umanitare severe produse de război în general, indiferent dacă acesta este considerat just sau nedrept de cei care îl poartă.

Semnificația acestui subiect se bazează pe natura sa profund interdisciplinară, deoarece reunește filosofia, etica, dreptul, politica și științele umane și sociale într-un singur cadru analitic. Acest studiu contribuie la îmbogățirea dezbaterii filosofice asupra relației dintre etică și politică prin conectarea a ceea ce este (politică) cu ceea ce ar trebui să fie (etică). În acest mod, ajută la extinderea domeniului de cercetare asupra intersecției dintre etică și politică, într-o perioadă în care războaiele și conflictele armate devin tot mai frecvente și tot mai distrugătoare. Studiul are o semnificație academică și filosofică, întrucât îmbogățește cercetarea filosofică și etică asupra naturii conflictelor armate și a relației dintre războiul just, valorile umane și principiile juridice. Are o semnificație juridică și politică, deoarece evidențiază modul în care legile internaționale care guvernează conflictele armate — precum Convențiile de la Geneva și dreptul internațional al drepturilor omului — sunt formulate și aplicate, precum și responsabilitățile statelor și ale altor actori în conflictele armate. Are o semnificație umanitară și socială, întrucât scoate în evidență consecințele catastrofale ale războiului asupra populațiilor nevinovate, în special asupra civililor, femeilor și copiilor. Are o semnificație critică, deoarece evidențiază decalajul dintre teorie și practică prin prezentarea unui studiu realist al situației umanitare produse de război, relevând în final

că războiul însuși constituie adesea o încălcare profundă a valorilor umane. În cele din urmă, are o semnificație etică, deoarece ridică întrebări fundamentale privind responsabilitatea indivizilor, statelor și comunității internaționale în limitarea nedreptății în timpul conflictelor armate.

Având în vedere natura complexă și interdisciplinară a subiectului, studiul adoptă o abordare metodologică integrată, care combină metodele analitic-sintetice, comparative, descriptive, istorice și critice. Această combinație metodologică este utilizată pentru a obține o înțelegere cuprinzătoare a multiplelor dimensiuni ale subiectului și pentru a asigura că cercetarea se angajează în mod semnificativ atât cu dimensiunile teoretice, cât și cu cele practice. Metoda analitic-sintetică servește drept instrument fundamental pentru analizarea conceptului de război just și a principiilor fundamentale pe care se bazează Teoria Războiului Just și, ulterior, pentru sintetizarea acestor elemente într-un cadru intelectual unitar care leagă dimensiunile etice, juridice și umanitare ale teoriei. Pe această bază, metoda istorică este utilizată pentru a urmări dezvoltarea ideii de război just, începând cu rădăcinile sale filosofice și extinzându-se până la formulările sale politice și juridice, cu scopul de a evidenția evoluția conceptului și continuitatea acestuia în gândirea umană. Alături de această metodă istorică, metoda comparativă este utilizată pentru a distinge între războaie juste și nedrepte printr-o analiză a caracteristicilor definitorii ale fiecăruia și este aplicată în continuare în discuția principiilor războiului just — în special principiile controversate, cum ar fi principiul distincției dintre ținte legitime și ilegale — prin prezentarea diferitelor puncte de vedere și compararea sistematică a acestora. Metoda descriptivă este utilizată pentru a reda fenomenele asociate războaielor și efectele lor umanitare, sociale și psihologice, în special suferința celor care au experimentat conflicte armate, oferind astfel o descriere realistă a consecințelor războiului. În cele din urmă, metoda critică însoțește cercetarea pe tot parcursul acesteia, supunând conceptele și principiile unei analize critice susținute și evidențiind contradicțiile dintre principiile etice declarate și practicile reale din timpul războiului, precum și decalajul dintre cadrul teoretic etic al Teoriei Războiului Just și realitățile dureroase, neetice și inumane ale conflictelor armate.

Disertația este organizată în șase capitole principale, fiecare dintre ele abordând o dimensiune distinctă, dar interconectată, a întrebării centrale de cercetare. Capitolul Unu: „*Ce este războiul just?*” Acest capitol oferă fundamentul conceptual pentru capitolele următoare. Începe prin a revizui definiția termenului și dimensiunile

conceptuale asociate acestuia, apoi clarifică relația dintre războiul just, pe de o parte, și etică, pe de altă parte, argumentând că Teoria Războiului Just este o teorie etică a conflictului politic care urmărește să combine idealismul etic cu realismul politic. Aceasta încearcă să încadreze deciziile legate de război în limite etice clare, străduindu-se să reconcilieze principiile morale care guvernează desfășurarea războiului cu realitățile practice ale deciziilor politice și militare. Se urmărește gestionarea proceselor decizionale legate de război în parametri morali distincti, astfel încât limitele etice să fie aliniate cu constrângerile operaționale ale conducerii războiului și ale politicii, care, la rândul lor, influențează și sunt influențate de aceasta.

Se trece apoi la urmărirea rădăcinilor istorice ale gândirii despre războiul just, atât la nivel filosofic, cât și la nivel juridic: La nivel filosofic, capitolul analizează contribuțiile gânditorilor cheie care au modelat tradiția. Gânditori precum Cicero, Augustin și Toma d'Aquino au construit progresiv criteriile fundamentale ale tradiției — inclusiv cauza justă, autoritatea legitimă și intenția dreaptă — fiecare contribuind cu dimensiuni distincte la înțelegerea momentului și modului în care războiul poate fi permis din punct de vedere etic. Capitolul examinează, de asemenea, teoriile contractului social ale lui Hobbes și Rousseau ca soluții complementare propuse de filosofia politică modernă pentru a reglementa violența și a organiza viața colectivă, atât la nivel individual, cât și internațional. La nivel juridic, capitolul analizează modul în care principiile războiului just au fost progresiv transpuse în norme internaționale obligatorii printr-o serie de instrumente de referință —inclusiv Convențiile de la Haga, Procesele de la Nürnberg, Carta Organizației Națiunilor Unite și Convențiile de la Geneva— fiecare contribuind la codificarea reglementării etice a conflictelor armate și la afirmarea responsabilității statelor și a indivizilor pentru încălcările dreptului internațional umanitar.

Capitolul Doi: „*Războiul just ca teorie*” extinde analiza prin discutarea obiectivelor asociate Teoriei Războiului Just și prin clasificarea acestora în funcție de natura și scopul lor. În ceea ce privește obiectivele, capitolul identifică trei categorii interconectate. La nivel etic, Teoria Războiului Just urmărește să stabilească un standard moral necesar pentru determinarea dacă o acțiune militară propusă este justă sau nejustă. Teoria respinge, de asemenea, violența necontrolată chiar și atunci când războiul este considerat just, insistând asupra unor restricții mai stricte privind mijloacele care pot fi utilizate. La nivel umanitar și social, teoria se străduiește să protejeze popoarele de ravagiile conflictului armat prin impunerea unor constrângeri

etice și umanitare care să împiedice statele, grupurile și indivizii să recurgă la forță din motive nejustificate, precum agresiunea, obligându-i totodată să o utilizeze doar în scopuri justificate, cum ar fi apărarea împotriva genocidului. În acest sens, teoria reflectă o perspectivă umanitară care transcende interesele înguste și se concentrează asupra umanității în ansamblu, căutând să transforme războiul dintr-un conflict determinat de interese proprii într-un mijloc de protejare a vieților nevinovate, de minimizare a prejudiciului umanitar și de prevenire a haosului și a încălcărilor grave ale drepturilor omului. La nivel critic, Teoria Războiului Just funcționează ca un cadru care analizează și interoghează în mod continuu motivele și metodele din spatele utilizării forței armate. Teoria recunoaște astfel realitatea violenței în politica internațională, în timp ce urmărește să reducă incidența acesteia și să orienteze manifestarea ei către norme și valori mai umane.

Capitolul examinează apoi distincția dintre războaie juste și nejuste. Războaiele nejuste sunt caracterizate în primul rând prin agresiune — războaie inițiate fără o cauză legitimă, în încălcarea valorilor morale și a dreptului internațional, constituind un atac nu doar împotriva unui anumit popor, ci împotriva fundamentelor păcii globale în ansamblu. Războaiele juste, în schimb, includ războaie defensive și rezistență legitimă împotriva agresiunii, în care statele sau popoarele își exercită dreptul inerent de a se apăra împotriva unui atac ilegal. Capitolul analizează, de asemenea, intervenția umanitară ca exemplu suplimentar de război just — cazuri în care utilizarea forței armate nu se îndreaptă spre apărarea intereselor naționale înguste, ci spre protecția populațiilor confruntate cu catastrofe umanitare grave, reflectând astfel angajamentul mai larg al teoriei pentru protejarea demnității umane și prevenirea atrocităților în masă.

Capitolele Trei, Patru și Cinci sunt fundamental interconectate și constituie împreună cadrul teoretic cel mai cuprinzător al Teoriei Războiului Just. Fiecare dintre aceste capitole corespunde unei faze specifice a războiului și include principiile asociate acelei faze. Aceste capitole sunt următoarele:

Capitolul Trei: *„Principiile justiției în inițierea războiului”* abordează faza prebelică — cunoscută în tradiție sub denumirea de Jus ad Bellum — și se concentrează asupra principiilor care trebuie îndeplinite înainte ca o decizie de a recurge la război să poată fi considerată etic și juridic justificată. Aceste principii includ cauza justă, care impune ca războiul să fie purtat doar ca răspuns la o nedreptate sau amenințare reală; autoritatea legitimă, care impune ca decizia de a purta război să fie luată de o autoritate recunoscută și responsabilă; intenția corectă, care impune ca părțile implicate în război

să fie motivate în mod autentic de urmărirea justiției și nu de răzbunare, lăcomie sau câștig politic; probabilitatea de succes, care cere ca războiul să aibă perspective rezonabile de a atinge obiectivele declarate; ultima soluție, care impune ca toate alternativele non-violente să fie epuizate înainte de a recurge la forță armată; și proporționalitatea, care cere ca beneficiile anticipate ale războiului să depășească daunele așteptate. Capitolul analizează fiecare dintre aceste principii în profunzime, deoarece acestea vor determina dacă decizia de a porni războiul este justă sau nejustă.

Capitolul Patru: „*Principiile justiției în desfășurarea războiului*” abordează principiile etice care trebuie respectate în timpul desfășurării războiului —faza cunoscută în tradiție sub denumirea de Jus in Bello— și examinează mai multe principii care sunt atât fundamentale, cât și profund contestate. Capitolul începe cu principiul egalității morale a combatanților, care susține că toți soldații care respectă legile războiului au dreptul la statut moral și juridic egal, indiferent de justiția sau nejustiția cauzei pentru care luptă. Acest principiu este unul dintre cele mai controversate, fiind supus unor critici semnificative, în special faptul că soldații care apără o cauză justă nu pot fi în niciun fel echivalați cu cei care luptă pentru o cauză nejustă sau pentru agresiune. Capitolul examinează apoi unul dintre cele mai importante principii ale Jus in Bello — principiul distincției — care impune ca combatanții să facă întotdeauna distincția între țintele militare legitime și civilii protejați și să își direcționeze atacurile doar asupra primelor. Capitolul analizează, de asemenea, principiul efectului dublu, care abordează permissibilitatea morală a acțiunilor militare menite să atingă un obiectiv militar legitim, dar care cauzează previzibil daune civile ca efect secundar, precum și principiul necesității, care impune ca forța militară să fie utilizată doar în măsura strict necesară pentru a atinge obiectivele legitime ale războiului.

Capitolul Cinci: „*Principiile Justiției în Urma Războiului*” evidențiază principiile legate de faza postbelică —cunoscută sub denumirea de Jus post Bellum— și abordează încercarea de a stabili temeliile justiției după încheierea conflictului armat. Capitolul susține că justiția în război nu poate fi evaluată exclusiv pe baza criteriilor aplicate înainte sau în timpul ostilităților, ci trebuie să fie apreciată și în funcție de ceea ce se întâmplă după încetarea luptelor. Această dimensiune a justiției se manifestă prin mai multe procese interconectate: soluționarea și reconcilierea, care implică negocierea de acorduri ce abordează cu adevărat cauzele fundamentale ale conflictului, și nu doar suspendarea ostilităților; reparațiile și compensarea, care presupun recunoașterea daunelor cauzate și oferirea de despăgubiri materiale și simbolice victimelor; și

responsabilitatea și pedeapsa, care implică urmărirea penală a celor responsabili pentru crime de război și alte încălcări ale dreptului internațional umanitar. Capitolul examinează, de asemenea, principiile umanitare și etice mai largi asociate cu justiția postbelică, inclusiv principiul iertării — o dimensiune a justiției care este adesea trecută cu vederea în cadrul juridic și politic, dar care este esențială pentru o reconstrucție socială autentică și pentru realizarea unei păci juste și durabile. Capitolul argumentează că justiția postbelică reprezintă un test critic al măsurii în care părțile implicate într-un conflict rămân angajate față de principiile etice pe care pretindeau că le apără în timpul războiului, iar simpla încetare a luptelor constituie doar o pauză temporară care poate conduce la reapariția conflictului, cu excepția cazului în care cauzele fundamentale sunt abordate în mod real.

Capitolul Șase: *„Impactul Umanitar al Războiului și Provocările Fazei Post-Conflict”* trece de la cadrul teoretic și normativ la dimensiunea practică și aplicată a cercetării, examinând impactul umanitar al războiului asupra civililor nevinovați și suferința prin care trec aceștia. Capitolul este împărțit în trei secțiuni principale. Prima examinează costul general al războiului asupra civililor nevinovați, abordând atât consecințele fizice directe ale conflictului armat — inclusiv uciderea, rănirea și distrugerea locuințelor, infrastructurii și mijloacelor de trai — cât și consecințele mai puțin vizibile, dar nu mai puțin devastatoare, ale deplasării forțate și migrației. Capitolul documentează experiențele civililor care sunt nevoiți să își părăsească locuințele în căutarea siguranței, confruntându-se adesea cu exploatare, fraude și o profundă dezorganizare culturală și socială în locurile unde caută refugiu. A doua secțiune se concentrează asupra situației specifice a femeilor în conflictele armate, examinând atât condițiile generale cu care se confruntă, cât și formele particulare de violență —inclusiv violența sexuală și violul— la care sunt supuse. Capitolul susține că simpla menționare a cuvântului „femeie” dublează costul, pierderea și durerea impusă femeilor în timpul conflictelor și că anumite acte comise împotriva femeilor — în special violul — sunt considerate chiar și de cei care le comit ca fiind mai devastatoare decât uciderea, tocmai pentru că au scopul nu doar de a răni victimele individuale, ci de a umili comunități întregi și de a planta semințe de durere menite să dureze mult după încheierea formală a ostilităților. A treia secțiune examinează impactul conflictului armat asupra copiilor, abordând atât consecințele generale ale războiului asupra dezvoltării și bunăstării copiilor, cât și fenomenul specific al copiilor-soldați — copii care sunt recrutați, constrânși sau manipulați să participe la conflictul armat și care, astfel, sunt privați de

copilăria lor, de inocența lor și de dreptul lor fundamental la protecție. Capitolul argumentează că copiii reprezintă poate cea mai profundă tragedie a războiului, întrucât sunt transformați din simboluri ale inocenței în victime — și uneori instrumente — ale conflictului, iar consecințele psihologice și de dezvoltare ale expunerii la conflictul armat în copilărie sunt profunde, durabile și, în multe cazuri, ireversibile.

Concluziile studiului reunesc constatările tuturor celor șase capitole și abordează întrebarea centrală a cercetării într-un mod direct și cuprinzător. Studiul concluzionează că Teoria Războiului Just, în ciuda semnificației sale istorice și a contribuției reale la dezvoltarea constrângerilor etice și legale privind utilizarea forței armate, rămâne în mod inerent limitată în aplicarea sa practică. Teoria urmărește să reglementeze răul mai degrabă decât să-l elimine, ceea ce o face, în cuvintele cercetării, un concept etic inerent problematic și controversat. Un război poate fi just din punct de vedere legal, dar nedrept din punct de vedere al conștiinței; legitim în discursul politic, dar devastator în experiența umană. Chiar și atunci când războiul îndeplinește criteriile justiției politice sau legale, el rămâne adesea profund departe de justiția umană și emoțională, lăsând în urmă o devastare psihologică care nu poate fi justificată sau reparată prin acorduri, sentințe sau hotărâri legale.

Studiul concluzionează, de asemenea, că civilii de pe toate părțile suportă cea mai mare povară a oricărui conflict armat — cei care rămân în zonele de conflict sunt expuși riscului de moarte, rănire și pierdere, în timp ce cei care fug se confruntă cu exploatare, șoc cultural și experiența traumatică de a-și reconstrui viața în medii necunoscute. Femeile și copiii, ca grupuri cele mai vulnerabile, plătesc cel mai mare preț al războiului atât fizic, cât și psihologic. Declarația de încheiere a războiului și încetarea ostilităților nu semnifică, în niciun caz, sfârșitul suferinței umane. Dimpotrivă, poate marca începutul unei conștientizări mai intense și mai dureroase a pierderii și suferinței, pe măsură ce indivizii care anterior erau preocupați de supraviețuire se confruntă pentru prima dată cu întreaga greutate a devastării lor psihologice.

De asemenea, studiul demonstrează că nicio comisie de reconciliere, niciun organism juridic sau internațional, indiferent de gradul său de obiectivitate, nu poate calcula pe deplin costul real al unui război. Chiar dacă pierderile materiale și economice pot fi măsurate, pierderile psihologice și umane nu pot fi cuantificate. Acestea constau în emoții reprimite și țipete reprimite; ele se reflectă în ochii mamelor care și-au pierdut copiii; apar în spiritul frânt al copilăriei nevinovate și în privirea de teroare imprimată pe fața unui civil nevinovat înainte de moarte. Nimic din toate acestea nu poate fi

cuantificat sau redus la simple cifre înregistrate în rapoarte sau pagini prin care încercăm să evaluăm justiția sau nedreptatea unui anumit război.

În final, disertația solicită o reconsiderare fundamentală a conceptului de justiție în sine — nu doar în raport cu războiul, ci într-o lume care continuă să permită existența războaielor. Aceasta argumentează că poate nu există un război just în sens absolut, dar că există întotdeauna o pace justă demnă de urmărit — o pace fundamentată nu pe echilibrul puterii, ci pe corectitudine față de ființa umană și pe păstrarea demnității umane oriunde s-ar afla. Studiul afirmă că apelul la pace și respingerea violenței sunt mai importante decât simpla reglementare sau legitimare a violenței și că responsabilitatea de a cultiva reconcilierea și de a susține demnitatea umană reprezintă o obligație colectivă și împărtășită, care transcende granițele statelor, națiunilor și sistemelor politice.

Contribuțiile personale principale ale acestei cercetări pot fi identificate pe mai multe dimensiuni distincte, dar interconectate. La nivel teoretic, studiul oferă un cadru critic integrat care reunește dimensiunile filosofice, juridice, etice și umane ale Teoriei Războiului Just într-o analiză coerentă, în loc să trateze fiecare dimensiune separat. Această abordare integratoare permite cercetării să evidențieze conexiunile și tensiunile dintre diferitele aspecte ale teoriei, care altfel ar rămâne ascunse, și să prezinte o imagine mai cuprinzătoare și nuanțată a realizărilor și limitărilor gândirii despre războiul just. La nivel conceptual, studiul aduce o contribuție distinctivă prin evidențierea unei dimensiuni a justiției rar abordate de teoreticienii Războiului Just — și anume justiția la nivel uman, psihologic și social — și prin argumentarea faptului că această dimensiune nu este periferică, ci indispensabilă pentru o evaluare completă și sinceră a conflictului armat. Cercetarea demonstrează că o teorie a războiului just care se limitează la categorii politice, juridice și filosofice, fără a se angaja serios cu realitățile umane ale suferinței, traumei și pierderii, este o teorie care se adresează lumii statelor și instituțiilor, mai degrabă decât lumii oamenilor. La nivel metodologic, utilizarea unei abordări integrate care combină metode analitice, comparative, istorice, descriptive și critice permite cercetării să se angajeze simultan cu subiectul său din multiple perspective, producând o înțelegere mai bogată și mai complexă decât ar putea oferi orice metodă individuală. La nivel practic, studiul propune concret ca Teoria Războiului Just să încorporeze, în cadrul principiilor sale postbelice, un set specific de reguli care să vizeze femeile și copiii — nu doar pentru că acestea sunt cele mai vulnerabile grupuri, ci pentru că reconstrucția oricărei societăți trebuie să înceapă cu

protecția și responsabilizarea celor care poartă cea mai mare răspundere pentru modelarea generațiilor viitoare. La nivel etic, studiul contribuie la dezbateră continuă privind relația dintre etică și politică, argumentând că decalajul dintre războiul just ca ideal etic și războiul ca experiență umană trăită nu este doar academic, ci moralmente urgent, și că orice cadru etic care nu ia în serios acest decalaj riscă să devină un instrument de raționalizare, mai degrabă decât un instrument autentic de responsabilitate morală. În final, studiul poate constitui o contribuție care să reducă distanța dintre cercetarea academică și mărturia umană și să servească drept reamintire că întrebările ridicate de această cercetare nu sunt simple puzzle-uri filosofice abstracte, ci probleme de viață, suferință și dorință umană durabilă pentru justiție și demnitate.

Bibliografie

Cărți:

1. Bloom, Richard W.; Dess, Nancy (eds.), *Evolutionary Psychology and Violence: A Primer for Policymakers and Public Policy Advocates*, Praeger, Westport, 2003.
2. Brooks, Thom (ed.), *Just War Theory*, Brill, Netherlands, 2012.
3. Brough, Michael W., John W. Lango, and Harry van der Linden (eds.), *Rethinking the Just War Tradition*, State University of New York Press, Albany, 2007.
4. Brunstetter, Daniel R., and Cian O'Driscoll (eds.), *Just War Thinkers: From Cicero to the 21st Century*, Taylor & Francis, United Kingdom, 2018.
5. De Jong, Joop (ed.), *Trauma, War, and Violence: Public Mental Health in Socio-Cultural Context*, Kluwer Academic, Germany, 2002.
6. Draper, Kai, *War and Individual Rights: The Foundations of Just War Theory*, Oxford University Press, United Kingdom, 2016.
7. Evans, Mark (ed.), *Just War Theory: A Reappraisal*, Edinburgh University Press, United Kingdom, 2020.
8. Finlay, Christopher J., *Terrorism and the Right to Resist: A Theory of Just Revolutionary War*, Cambridge University Press, United Kingdom, 2015.
9. Frowe, Helen, *The Ethics of War and Peace: An Introduction*, 2nd ed., Routledge: Taylor & Francis Group, New York, 2016.
10. Green, Bonnie L.; Friedman, Matthew J.; de Jong, Joop T.V.M.; Solomon, Susan D.; Keane, Terence M.; Fairbank, John A.; Donelan, Brigid; Frey-Wouters, Ellen (eds.), *Trauma Interventions in War and Peace: Prevention, Practice, and Policy*, Springer, New York, 2003.
11. Heinze, Eric A. and Brent J. Steele (eds.), *Ethics, Authority, and War: Non-State Actors and the Just War Tradition*, Palgrave Macmillan, New York, United States, 2009.
12. Heinze, Eric A., *Waging Humanitarian War: The Ethics, Law, and Politics of Humanitarian Intervention*, State University of New York Press, United States, 2009.
13. Kamm, Frances Myrna, *Ethics for Enemies: Terror, Torture, and War*, OUP Oxford, United Kingdom, 2013.

14. Lango, John W., *The Ethics of Armed Conflict: A Cosmopolitan Just War Theory*, Edinburgh University Press, United Kingdom, 2014.
15. Lee, Steven P. (ed.), *Intervention, Terrorism, and Torture: Contemporary Challenges to Just War Theory*, Physica-Verlag, Germany, 2007.
16. May, Larry, *Contingent Pacifism: Revisiting Just War Theory*, Cambridge University Press, United Kingdom, 2015.
17. Meisels, Tamar, *Contemporary Just War: Theory and Practice*, Taylor & Francis, United Kingdom, 2017.
18. Parsons, Graham, and Mark A. Wilson (eds.), *Walzer and War: Reading Just and Unjust Wars Today*, Springer International Publishing, Germany, 2020.
19. Reichberg, Gregory M., *Thomas Aquinas on War and Peace*, Cambridge University Press, 2017.
20. Rieber, Robert W. (ed.), *The Psychology of War and Peace: The Image of the Enemy*, Springer, Netherlands, 1991.
21. Roach, Steven C., and Amy E. Eckert (eds.), *Moral Responsibility in Twenty-First-Century Warfare: Just War Theory and the Ethical Challenges of Autonomous Weapons Systems*, State University of New York Press, United States, 2020.
22. Rousseau, Jean-Jacques, *The Social Contract, or Principles of Political Right*, Trans. H. J. Tozer, Pref. B. Bosanquet, Swan Sonnenschein & Co., London, 1895.
23. Tsonchev, Tsoncho, *The Political Theology of Augustine, Thomas Aquinas, and Reinhold Niebuhr: Essays in Political Theology and Christian Realism*, The Montreal Review Publishing, 2018.
24. Walzer, Michael, *Arguing About War*, Yale University Press, United States of America, 2004.
25. Walzer, Michael, *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*, Basic Books, United States, 2015.
26. Zehfuss, Maja, *War and the Politics of Ethics*, Oxford University Press, United Kingdom, 2018.

Article:

1. Anda, Michael O., "Humanitarian Intervention and Human Rights in the Relations Between States," *Southeastern Political Review*, vol. 21, no. 3, pp.

- 593–611, first published September 1993, November 2008.
<https://doi.org/10.1111/j.1747-1346.1993.tb00379.x>
2. Begby, Endre and Gregory Reichberg, Henrik Syse, “The Ethics of War. Part I: Historical Trends,” *Philosophy Compass*, vol. 7(5), 2012, pp. 316–327.
 3. Bürgin, David, Dimitris Anagnostopoulos, Benedetto Vitiello, Thorsten Sukale, Marc Schmid, Jörg M. Fegert, and the Board and Policy Division of ESCAP, “Impact of War and Forced Displacement on Children’s Mental Health—Multilevel, Needs-Oriented, and Trauma-Informed Approaches,” *European Child & Adolescent Psychiatry*, vol. 31, pp. 845–853, 2022.
 4. Canefe, Nergis, “Invisible lives: Gender, dispossession, and precarity amongst Syrian refugee women in the Middle East,” *Refuge: Canada's Journal on Refugees*, Volume 34, Issue 1, 2018, pp. 39–49.
 5. Dobos, Ned, “Is U.N. Security Council Authorisation for Armed Humanitarian Intervention Morally Necessary?,” *Philosophia*, vol. 38, no. 3, pp. 499–515, 2010. <https://doi.org/10.1007/s11406-009-9233-1>
 6. Fixdal, Mona, and Dan Smith, “Humanitarian Intervention and Just War,” *Mershon International Studies Review*, vol. 42, no. 2, pp. 283–312, November 1998. <https://doi.org/10.2307/254418>
 7. Gillespie, Thomas R., “Unwanted responsibility: Humanitarian military intervention to advance human rights,” *Peace & Change*, vol. 18, no. 3, pp. 219–313, 1993. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0130.1993.tb00176.x>
 8. Hazer, Livia, and Gustaf Gredebäck, “The Effects of War, Displacement, and Trauma on Child Development,” *Humanities and Social Sciences Communications*, vol. 10, no. 1, 2023.
 9. Kim, Sung-han, “The End of Humanitarian Intervention?,” *Orbis*, vol. 47, no. 4, pp. 721–736, Autumn 2003. [https://doi.org/10.1016/S0030-4387\(03\)00077-2](https://doi.org/10.1016/S0030-4387(03)00077-2)
 10. Kuźma, Inga B. and Edyta Pietrzak, “About Women in Conflicts and Wars: Theories of Violence and Collective Memory,” *Polish Political Science Yearbook*, vol. 48(1), 2019, pp. 49–64. <https://doi.org/10.15804/ppsy2019103>
 11. Laberge, Pierre, “Humanitarian Intervention: Three Ethical Positions,” *Ethics & International Affairs*, vol. 9, March 1995, pp. 15–35, published online by Cambridge University Press on 28 September 2012. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7093.1995.tb00169.x>

12. Majima, Shunzo, "Forgotten Victims of Military Humanitarian Intervention: A Case for the Principle of Reparation?", *Philosophia*, vol. 37, pp. 203–209, 2009
<https://doi.org/10.1007/s11406-008-9144-6>
13. Murthy, R. S. and Lakshminarayana, R., "Mental health consequences of war: A brief review of research findings," *World Psychiatry*, Volume 5, Issue 1, 2006, pp. 25-30.
14. Nardin, Terry, "The Moral Basis of Humanitarian Intervention," *Ethics & International Affairs*, vol. 16, no. 2, March 2002, pp. 57–70.
<https://doi.org/10.1111/j.1747-7093.2002.tb00375.x>
15. Parekh, Bhikhu, "Rethinking Humanitarian Intervention," *International Political Science Review / Revue internationale de science politique*, vol. 18, no. 1, pp. 49–69, January 1997, Sage Publications, Ltd.
<https://www.jstor.org/stable/1601448>
16. Percec, Dana and Andreea Ioana Șerban, "Women Under Siege. The Shakespearean Ethics of Violence", *Universitatea de Vest din Timișoara*, 2012, No. 11, pp. 122-140.
17. Pugh, Michael, "Military intervention and humanitarian action: trends and issues," *Disasters*, vol. 22, no. 4, pp. 339–351, Dec. 1998.
18. Reed, Esther D., "Responsibility to Protect and Militarized Humanitarian Intervention," *Journal of Religious Ethics*, vol. 41, no. 1, 2013, pp. 183–208.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9795.2012.00524.x>
19. Santa Barbara, Joanna, "Impact of War on Children and Imperative to End War", *Croatian Medical Journal*, vol. 47, no. 6, pp. 891–894, 2006.
20. Vorster, Nico, "Just War and Virtue: Revisiting Augustine and Thomas Aquinas", *South African Journal of Philosophy*, vol. 34, no. 1, pp. 55–68, 2015.
<https://doi.org/10.1080/02580136.2015.1010135>

Conferințe și simpozioane:

1. Saeed, Sami, *Darfur Dialogue: From War to Peace, Coexistence and Stability*, Organized by International Institute for Democracy and Electoral Assistance, Kampala, Uganda, 28–30 August 2023.

Lucrări nepublicate:

1. Kjaer, Malene Hasberg, "Just War Theory in the Works of St. Augustine", Paper 2, REL 606, April 10, 2016. Unpublished manuscript.

Teze / Dizertații:

1. Lucas, Joelle, Augustine and the just war theory, Master's thesis, Durham University, UK, 2019 .Academia.edu. Retrieved from Academia.edu https://www.academia.edu/38839113/Augustine_and_the_Just_War_Theory

Documente juridice și convenții internaționale:

1. Council of Europe, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (European Convention on Human Rights), Rome, 4 November 1950. <https://www.echr.coe.int/en/web/echr/european-convention-on-human-rights>
2. International Committee of the Red Cross, Hague Convention (IV) respecting the laws and customs of war on land and its annex: Regulations concerning the laws and customs of war on land, The Hague, 18 October 1907. <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-conv-iv-1907>
3. International Committee of the Red Cross, The Geneva Conventions of 12 August 1949 (ICRC publication ICRC-002-0173), Geneva, 2010. <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf>
4. International Law Commission, Principles of international law recognized in the Charter of the Nürnberg Tribunal and in the judgment of the Tribunal (U.N. Doc. A/CN.4/22), United Nations, 1950.
5. United Nations, Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice, San Francisco, 1945. <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>
6. United Nations, Secretary-General, Women, peace and security: Study pursuant to Security Council resolution 1325 (2000), 2002.